
"Ostpolitik" proširene Europske unije

SINIŠA KUKO*

Sažetak

Geopolitički fokus EU pomaknut je prema istoku, a jedna od očekivanih posljedica enormnog fizičkog povećanja 2004. intenzivna je interdependencija (ekonomska, politička i sigurnosna) EU s novim susjedstvom (Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija), te će stoga cjelokupna unijska zajednička i vanjska sigurnosna politika (*CFSP*) prema istima morati biti iznova procijenjena i preformulirana; isto podrazumijeva političko uključivanje, prihvaćanje sigurnosnih odgovornosti i konkretnu posvećenost projekciji i širenju stabilnosti u smislu unijske sigurnosne i obrambene politike (*ESDP*), u situaciji kada se Europa i dalje pribojava istovremeno dviju suprotnih mogućnosti: američke dominacije kao jedne krajnosti i mogućnosti američkog povlačenja iz Europe kao druge.

Političko uključivanje, prihvaćanje sigurnosnih odgovornosti u novom (i starom) susjedstvu, konkretna posvećenost projekciji i proširenju stabilnosti i sigurnosti mora biti u srži nove *European Neighbourhood Strategy* i zajedničkog *European Neighbourhood Instrumenta*, koji bi trebao stupiti na snagu 2007. Jasna i dosljedna *European Neighbourhood Strategy*, ma koliki angažman zahtijevala, vodit će zaokruživanju unijskog *finalité géographique*, odnosno prema izvjesnom kraju procesa proširivanja najuspješnije europske integracije u povijesti i stvaranju pan-europske zone mira, prosperiteta i sigurnosti.

Ključne riječi: EU, Europska sigurnosna i obrambena politika, Rusija, Bjelorusija, Ukrajina, Moldavija

*

Simša Kuko je magistar političkih znanosti iz područja međunarodnih odnosa.

Uvod

Politika prema svom najbližem geografskom susjedstvu osobina je i ključna potreba svake regionalne sile. EU kao civilna sila, morat će, ako već i ne namjerava, postati regionalna sila u potpunosti i do kraja, ponajprije u smislu izgradnje svojevrsnog prstena prijateljskih zemalja oko svojih novih granica u šarolikom najbližem susjedstvu (europski istok i jugoistok, Mediteran, Bliski istok, Crno more, Kavkaz),¹ a naročito u smislu uspostave prostora mira, stabilnosti i prosperiteta.

Big bangom ili megaproširenjem 2004.² (Estonija, Latvija, Litva, Poljska, Češka, Slovačka, Slovenija, Mađarska, Malta i Cipar) i predviđenim narednim proširenjem 2007. (Rumunjska i Bugarska), izravni najbliži³ susjedi Europskoj uniji osim zemalja zapadnog Balkana ("potencijalni" članovi) postaju i zemlje mediteranskoga kruga s Turskom postrani.

Međutim, iz drugoga u prvi plan ulazi i nekoliko potpuno novih susjeda: Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija, dok Rusija (doduše već od 1995. izravno graniči s EU preko Finske) s 2004. na novi način, kao zaseban "faktor", ulazi u obzor unijske susjedske politike.

Geopolitički fokus Unije pomaknut je prema istoku, a jedna od očekivanih posljedica enormnog fizičkog povećanja 2004. intenzivna je interdependencija (ekonomska, politička i sigurnosna) EU s novim susjedstvom (Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija), te će stoga cjelokupna unijska zajednička i vanjska sigurnosna politika (*Common Foreign and Security Policy – CFSP*)⁴ prema istima morati biti iznova procijenjena i preformulirana; isto podrazumijeva političko uključivanje, prihvaćanje sigurnosnih odgovornosti u duhu peter-

1

U Sigurnosnom stratejskom papiru (*Security Strategy Paper*) visokog predstavnika CFSP-a Javiera Solane (lipanj 2003.) ustvari se ističe potreba "promocije prstena dobro upravljanih zemalja na istoku EU i na našim mediteranskim granicama, s kojima ćemo uživati u bliskim i suradničkim odnosima" bez stvaranja "novih linija podjele u Europi", s druge strane se ističe kako "u svijetu globalnih prijetnji, globalnog tržišta i globalnih medija" europska sigurnost i prosperitet "ovise o učinkovitom multilateralnom sustavu", temeljenom na preventivnom angažmanu širom svijeta te na spremnosti zemalja Unije "da dijele odgovornost za globalnu sigurnost". Vidjeti *Chaillot Papers*, br. 64, rujan 2003, "Partners and neighbours: A CFSP for a wider Europe", aneks 6.

2

Unija se povećala sa 15 na 25 članica, teritorij za više od 20%, od 3,3 milijuna km² na oko 4 milijuna km², a populacija za gotovo 20% od 370 na 440 milijuna stanovnika, ali je procijenjeno povećanje BDP-a za samo nekoliko postotaka (od 5 do 9%). Vidjeti: Iris Kempe, Wim van Meurs, "Europe Beyond EU Enlargement", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003, str. 20.

3

U terminologiji EU Zapadni Balkan, koji tek ulaskom Slovenije 2004. u EU dobiva izravne kopnene granice s unijskom članicom, ne tretira se kao novo već staro susjedstvo i kao *backyard* (unutarnje dvorište) Unije. Zemlje južnih i istočnih obala Mediterana ulaskom Malte i Cipra više ulaze u obzor proširene Unije, ali Unija za sada ne kani u odnosu na njih izaci iz okvira EUROMED procesa.

4

Međuvladina konferencija u Amsterdamu je imala jednu od najvažnijih zadaća učiniti CFSP učinkovitim kako bi mogla bolje snabdjeti Uniju za njenu ulogu u međunarodnoj politici. Detaljno o unijskoj CFSP vidjeti: *The Amsterdam Treaty – a comprehensive guide*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1999, str. 51-58.

sberških zadaća i konkretnu posvećenost projekciji i širenju stabilnosti u smislu unijske sigurnosne i obrambene politike (*European Security and Defence Policy – ESDP*), u situaciji kada Europa još nije spremna osloboditi se sigurnosne ovisnosti o Sjedinjenim Državama i NATO-u, te se i dalje pribojava istovremeno dviju oprečnih mogućnosti: američke dominacije kao jedne krajnosti i mogućnosti američkog povlačenja iz Europe kao druge.⁵

Novo susjedstvo: glavne posebnosti regije

Do određene mjere, ove su tri zemlje slične svim ostalim tranzicijskim zemljama. Obratit ćemo, međutim, pozornost na specifičnost ovih zemalja kao regije.

Prva značajka po kojoj se ovo novo susjedstvo razlikuje se od ostalih unij-skih susjedstava je što ove zemlje nisu prošle kroz takva ratna razaranja i etnička razračunavanja kakva su se dogodila primjerice na Balkanu i(li) na Kavkazu, pa, ukoliko ih uspoređujemo, čini se da su europske zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza ustvari sačinjavale **zonu relativne stabilnosti**. Relativna stabilnost regije značila je to da EU nije bila prisiljena dublje se angažirati u toj regiji (dijelom i zbog specifične europske dioptrije zbog koje se regija činila relativno udaljenom), dok se punom pažnjom istodobno EU morala angažirati na (bližem) Balkanu.⁶

U odnosu na svoje "novo istočno susjedstvo", EU se suočava s određenim dilemama i problemima koji su drukčiji od onih prema Aziji ili Latinskoj Americi (*negeografsko susjedstvo*). U svezi s pitanjem položaja novoga istočnoga susjedstva u odnosu na Uniju može se uočiti svojevrsni geostrateški bazični paradoks regionalne blizine i istovremene udaljenosti od Unije. Naime, kad bi ove zemlje bile ili više "blizu" (poput Balkana – *backyard* Unije) ili više "udaljene" (poput Rusije ili Kariba), ili kad se te zemlje ne bi prostirale u Europi kao kontinentu, problem se ne bi ni postavljao. Svakako, ove države su "blizu" dovoljno kako bi ih se uzimalo u obzir s obzirom na mogućnost za eventualno članstvo, a istodobno su sasvim dovoljno "daleke" Uniji tako da je ova opcija komplicirana i daleko od toga da je očita. U tu "udaljenost" valja

5

Međutim, glavni geografski fokus CFSP-a i naročito ESDP-a je veoma raširen, što je rezultat geopolitičkih datosti u geostrateškom okruženju takvom kakvo jest, dakle od Balkana do velikog prostora Bliskog istoka, od europskog najbližeg susjedstva (istok Europe) do (možda) širokog prostora "negeografskog susjedstva", pa i cijelog svijeta. Naći pravu mjeru između ovih različitih interesa bit će u budućnosti glavni izazov za vanjsku politiku proširene EU. Uniji svakako još uvijek nedostaje bolje usmjeren i koherentan pristup, posebno prema najbližem susjedstvu, nakon desetljeća odluka koje su uglavnom bile *ad hoc* reakcije na događaje.

6

Tehnička pomoć Europske komisije zemljama ZND-a kroz program TACIS do 2003. je odražavala takvo razmišljanje. Pomoć je bila namijenjena cijelom prostoru ZND-a, cijeloj toj "regiji" koja okuplja 12 zemalja s različitim geografijom i političkom kulturom, zbog toga s različitim budućnostima. Direferencijacije nije bilo u početku gotovo nikakve. Kao rezultat toga, tri zemlje koje sada Unija prepoznaje kao novo susjedstvo, bile su obuhvaćene ("izgubljene"), u terminu ZND-a i formulacije "nekadašnji SSSR".

pribrojiti i relativnu "blizinu" ključnog faktora – Rusije. Gravitacijske sile koje uzrokuje Rusija prema ovim zemljama su glavna činjenica koja ih "udaljava" od EU.

Od Unije novoregistrirana regija WNIS-a⁷ (Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija) u početku 90-ih uopće nije bila prepoznata od EU regijom za sebe zbog činjenice što je bilo, ali i ostalo, poprilično nejasnoća i poteškoća koliko Unija može uopće proširiti svoju institucionalnu strukturu i koje su njezine krajnje granice (*finalité géographique*), te oko toga kako Unija definira prostor oko sebe (središnju, istočnu i jugoistočnu Europu). Naime, Bruxelles nije nakon disolucije SSSR-a uključivao novonastalu Bjelorusiju, Ukrajinu i Moldaviju zajedno u nekakvu regionalnu kategoriju za sebe. Umjesto toga, "nekadašnji Sovjetski Savez" je bio jedina regionalna referentna kategorija sve do Priopćenja (*Communication*) Komisije (ožujak 2003.) kad je nastupila prva promjena u unijskom kategoriziranju ovoga prostora u svijetlu megaproširenja 2004.

Dalje, više nego Balkan i zemlje Mediterana, ove zemlje osjetile su i još uvijek osjećaju intenzivnu debatu u domaćoj politici oko vlastitog identiteta i oko prioriteta koje trebaju odabrati i slijediti. Sigurno je kako one sebe prepoznaju kao europskima, iako se ne ponašaju uvijek europski, a kako to definira EU. Rusija i Rusi rado bi ove zemlje ponovno vidjeli u svom okruženju, bilo u sastavu federacije ili u nekoj manje asimetričnoj formi.⁸

Peta posebnost ovog prostora, relativno neiskorištena za sad, ali u budućnosti s velikim potencijalima, upravo je transportna dimenzija regije, pogotovo u smislu energenata. EU je jedan od najvećih svjetskih konzumenata energije u svijetu.⁹ Megaproširenje Unije na istok "otvara" tržište energije (*power market*).¹⁰ Za sada je transportna infrastruktura između Rusije, a preko teritorija Bjelorusije, Ukrajine i Moldavije relativno slaba, ali potrebe za boljim transportom postoji već sada, a da ne govorimo o potencijalu za budućnost. Također je isto osnova za bolje veze na relaciji EU-Rusija.¹¹

7

Priopćenje Komisije (*Commission Communication*) iz ožujka 2003. definira Bjelorusiju, Ukrajinu i Moldaviju kao "zapadne neovisne države" (WNIS). Diskusija se ne odnosi na ostale *newly independent states* (NIS), koje leže istočno i južno od WNIS država i Rusije, na južnom Kavkazu (Gruzija, Armenija i Azerbajdžan), te u središnjoj Aziji (Kazahstan, Kirgistan, Uzbekistan, Tadžikistan i Turkmenistan).

8

Kao što je Alexander Motyl istaknuo, prostor između ovih zemalja i ostatka Europe je identičan i sistemski ne zbog njihovog identiteta koji je mogao biti prepoznat kao neeuropski, već i zbog toga što su oni *European-plus* – plus Slaveni, plus Rusi, plus *unique*. Prema Dov Lynch: "The new Eastern Dimension of the enlarged EU", *Chaillot Papers*, br. 64, 2003, str 35.

9

Boris Dodonov, "Energy Aspects of EU Enlargement on 'Direct Neighbourhood'", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Eastern Europe: Challenges of a Pan-European*, Laske+Budrich, Opladen, 2003, str. 252.

10

Ibid., str. 255.

11

O tome više: Sergey Artobolevskiy, "Western Europe and Russia: Transport Connections and Socio-economic Development – Lost and Found Opportunities", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Eastern Europe: Challenges of a Pan-European*, Laske+Budrich, Opladen 2003, str. 230.

Glavna i odlučujuća posebnost ovih triju novih istočnih susjeda Unije uze-tih zajedno ipak je **faktor Rusija**, tj. ambivalentan odnos Bjelorusije, Ukra-jine i Moldavije s velikim i nedovoljno sredenim (problematičnim)¹² susjedom Rusijom, ali i suvremena (gotovo neokolonijalna) ovisnost o nekadašnjem im-perijalnom gospodarstvu. Za sve tri nekadašnji imperijalni gospodar Rusija je komplicirajući faktor. Naime, ova regija se razlikuje od ostalih (Uniji susjed-nih) po dužini i izravnosti ruske i sovjetskocomunističke prošlosti. Uspo-ređujući zemlje središnje i istočne Europe s Balkanom, primjerice, sovjetsko realsocijalističko iskustvo i baština ovdje je prisutnija, te je ostavila dublji trag u društvenom, političkom i ekonomskom naličju Bjelorusije (ponajviše), ali i Ukrajine i Moldavije (bez obzira na to što je kao Besarabija bila dio Ru-munjske sve do Staljinove aneksije neposredno pred Drugi svjetski rat). Da-lje, rezultat debate o ruskom identitetu, budući je ona dugo bila imperijalni centar i sada nova postimperijalna sila, utječe na okvir WNIS-a i pozitivno i negativno. San bivšeg predsjednika Rusije Borisa Jeljcina o novoj Rusiji u 1991. godini nije uključivao bivše sovjetske republike na južnom Kavkazu, ili u središnjoj Aziji. One su bile doživljavane tek opterećenjem ruske revitaliza-cije. Međutim, to nije vrijedilo za srodnu Bjelorusiju i Ukrajinu čija je emanci-pacija doživljavana privremenom, i koje su ostale u fokusu ruske vanjske po-litike.¹³ U 90-ima potencijalni federativni dijelovi nove Rusije i sami su se ok-retali Kremlju koji, međutim, nije imao snage i odlučnosti realizirati pream-biciozni program reunifikacije, pa je ove zemlje ostavio u stanju nedovršene, neuspjele i slabe države, s nekoliko strateških uporišnih točaka zadržanih u stanju zamrznutog konflikta, poput Transdnjestrije, Krima, Gagauzije. Da-nas Moskva ima jak gravitacijski utjecaj na Minsk, Kijev i Kišinjev u pogledu ekonomije, trgovine i opskrbe energijom, također i time što se dio populacije ovih država, njihova društva i segmenti njihovih elita nalaze u orbiti Moskve, te se jednostavno može konstatirati kako još nisu raskidane veze nakon propasti SSSR-a.

Rusija je otežavajući faktor i za CFSP EU-a prema Bjelarusiji, Ukra-jini i Moldaviji. Ruska očita snaga dominacije nad zemljama WNIS-a i nje-zina neprekinuta geopolitička važnost vodila je, od samog početka, do svo-jevrsnog i znakovitog *rusocentričkog pristupa* od strane same Unije, što je umanjivalo snagu ionako slabih i neusmjerenih centrifugalnih sila (u od-nosu na Rusiju), ali i centripetalnih, kohezijskih i integrirajućih sila (u od-nosu na vlastiti identitet) u onim zemljama koje se danas svrstava u WNIS okvir. Iako se ta praksa dijelom promijenila u unijskoj politici, pojedine

12

"Totalna erozija sustava i demoralizacija društva sve više određuje Rusiju, ne kao superdržavu, nego kao superproblem globalnoga značaja". Radovan Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretk*a, Zagreb 2001, str. 380.

13

O odnosu Rusija-ZND vidjeti: Grizold, Tatalović, Cvrtila, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti, HUMS/CISA*, Zagreb 1999, str. 75.-79. Također, o Rusiji i ZND, naročito o ruskom obliku Monroeove doktrine – "Kozyrovljovoj doktrini" vidjeti: R. Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti – od Jadrana do Baltika*, Ziral, Mostar 1997, str. 164-177.

zemlje članice EU-a ostaju fokusirane na Moskvu do gotovo zanemarivanja ostalih prijestolnica u regiji.¹⁴

Kalinjingrad i Transdnjestrija

U specifikum regije svakako ulaze i regionalne problematične točke od kojih se ističu dvije: ruska eksklava Kalinjingrad i Transdnjestrija kao *zamrznuti* konflikt (*frozen conflict*).

U slučaju Bjelorusije, njezino za sada malovjerojatno uključivanje u Rusku federaciju poprilično bi pojednostavnilo geopolitičku postojeću sliku regije,¹⁵ i geostrateški bi djelomice promijenilo poziciju Kalinjingrada. Inače, Kalinjingrad je posebno problematično pitanje u euro-ruskim odnosima. Od 1990. Kalinjingrad je, unatoč svojoj očigledno unikatnoj poziciji, ostao prostor od marginalnih interesa Bruxellesa i Moskve (*double periphery status*). Rusija i EU proklamirale su Kalinjingrad svojevrsnom **pilot regijom za rusko-europske odnose**, nakon što je Kremlj odbio ideju o uspostavi hongkonškog modela za Kalinjingrad, kojim bi *de facto* isti postao dijelom EU-a, pod ruskim suverenitetom. Ruski strah od secesije Kalinjingrada doveo je do suprotne strategije – do pojačavanja autoriteta centralne vlasti, tako da je to dovelo do smanjivanja, a ne povećavanja posebnog tretmana ove oblasti. Zahtjev Moskve da se zbog Kalinjingrada uvede bezvizni režim između cijele Rusije i EU-a očekivano je ocijenjen neprihvatljivim, ali služi Moskvi na diplomatskom planu kao izlika za pritužbe u odnosu na proširenje Unije, s tim da se pitanje Kalinjingrada može uvijek povezati s nekim drugim područjem pregovaranja.¹⁶

Veze neslavenske Moldavije s Rusijom uglavnom (ali ne i ekskluzivno) povezane su s pitanjem secesionističke Transdnjestrije,¹⁷ ali s druge strane jed-

14

Pritom postoji jedan stalni toplo-hladni odnos prema Rusiji zbog ponekad nespretne i drastične politike Rusije prema Čečeniji, ali i zbog dilema koje bi mogle dovesti do "reimperijalizacije" Rusije. Zadnje zahlađenje na relaciji EU-Rusija bilo je zbog ruskog otvorenog miješanja u predsjedničke izbore u Ukrajini 2004. pred summit EU-Rusija. O nekim aspektima odnosa Rusije i zapadne Europe više u: Timofei Bordachev, "Europe's Russia Problem: Immediate Concerns and Long-term Prerequisites", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Eastern Europe: Challenges of a Pan-European*, Laske+Budrich, Opladen, 2003. Također: Artobolevskiy, "Western Europe and Russia...", Opladen, 2003, str. 218-231.

15

Antonio Missiroli, "The EU and its changing neighbourhoods-stabilisation, integration and partnership", *Chaillot Papers*, br. 64, 2003, str. 27.

16

Pitanje Kalinjingrada doista je osjetljivo, jer, primjerice, ukoliko bi Unija uporno ignorirala ruske interese, Rusija bi jednostavno mogla izgraditi nuklearnu elektranu, i(li) stvoriti zalihe taktičkog nuklearnog naoružanja na tom prostoru. *Ibid.* O prijetnjama Rusije i instrumentalizaciji Kalinjingrada pri čemu se "novom ruskom doktrinom predviđa istureno postavljanje ruskog raketnog nuklearnog oružja svuda gdje to bude moguće. Kao konkretna područja ističu se Bjelorusija, Kalinjingrad, baltička flota" itd. R. Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti...*, 1997, str. 162.

17

Iscrpno o Transdnjestriji: Vladimir Solonari, "Transdnjestria: Old Problems, New Development", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Eastern Europe: Challenges of a Pan-European*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.

nako je delikatna veza s Rumunjskom, čime Moldavija predstavlja posebno težak test u skoroj budućnosti (pogotovo nakon 2007. kad Rumunjska postane članica EU-a) za CFSP proširene EU. Velikim političkim uključivanjem Unije, konflikt s etničkim Rusima i Ukrajinacima u Transdnjestriji je trebao i mogao biti razriješen. Izostala je koordinirana akcija s OSCE-om, Rusijom i Ukrajinom, ali i prava volja Unije da jedna operacija vojnih promatrača zamijeni postojeću *peace-keeping* operaciju koju na terenu izvode ruske snage. Rješavanje ovakvih konflikata traži svu silu drugih mjera, u rasponu od monitoringa ukrajinsko-moldavijske granice do demobilizacije naoružanih i paramilitarnih snaga, također i stvaranja internacionalnih sigurnosnih jamstva za rješenje. Trenutno, ovo je iznad mogućnosti same Unije iako nikako nije irelevantno za njezine interese.

Geopolitička realnost regije WNIS-a kao svojevrsne sive zone između proširenoga "imperija" – EU i nekadašnjeg imperija Rusije – otežava mogućnost Unije da se angažira konstruktivno i pravodobno u ovoj regiji. Ako bi se mogla naći analogija, EU je *oklijevajući imperij*, bezvoljan i bez mogućnosti da nadomjesti prethodnu dominaciju supersile Rusije na bivše sovjetske republike. S druge strane, EU je stvorena od brojnih zemalja članica koje još nisu ispustile iz ruku mogućnost da same vode svoju vanjsku i obrambenu politiku, te mnoge od njih više zabavlja vlastiti interes i želja za bližim vezama s Rusijom nego s ovom regijom. Uzimajući ovo u obzir, Rusija je često radila na tome da koristi svoje bilateralne veze s ključnim prijestolnicama EU-a, a kako bi zaštitila vlastite interese s obzirom na EU kao cjelinu. Jedna uspješna sigurnosna prisutnost EU-a u Moldaviji, da je realizirana, snažno bi odjeknula u istočnom susjedstvu i katalizirala pozitivnu suradnju među njima. Više nego išta ovo je trebao biti signal za ozbiljnu posvećenost EU-a regiji, na duže razdoblje.

Isto vrijedi i za vrlo važnu Ukrajinu,¹⁸ iako je ovdje koordinirana akcija zapada urodila plodom jer nije dozvoljeno jače svrstavanje Ukrajine uz otvorene pretenzije Rusije, te je istodobno (za sada) izbjegnuta pogubna fragmentacija ukrajinskog teritorija. Ukrajinska želja da krene na zapad još uvijek nije u kontekstu konzistentnih domaćih reformi, dok je njezina strateška pozicija u opskrbi energijom čini krucijalnim partnerom jednako za Rusiju kao i za EU. Ukrajina ostaje i dalje pod snažnim utjecajem "velikog brata" – Rusije. Duboke linije procijepa unutar ukrajinskog državnog prostora slutile su i prijetile prilikom predsjedničkih izbora neugodnim, ali i nesagledivim posljedicama za ovu veliku (i potencijalno bogatu) zemlju, ali i regiju. Dalje, ne samo da se ruski predsjednik Putin izravno umiješao u ukrajinsku domaću politiku instrumentalizirajući istočni i južni rusofonski i rusofilski prostor Ukrajine, već ruska poduzeća kupuju ukrajinske najvrednije resurse (energetski sek-

18

Kijev bi se između 2005. i 2010. trebao pridružiti osovini Pariz-Berlin-Varšava koja će tek tada činiti pravu "kralježnicu" Europe. O geostrateškoj poziciji Ukrajine: Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča – Američki primat i njegovi geostrateški imperativi*, Interland, Varaždin, 2000, str. 79-80. i str. 41.

tor). Rusija također vrši pritisak na Ukrajinu da dopusti transport ruske nafte na jug (na Crno more) naftovodom Brody-Odesa. Dalje, pitanje Krima, grada Sevastopolja i njegove ratne luke, kao i pitanje Crnomorske flote jesu donekle razriješena, ali mogu postati problematična. Problem morskog prolaza – strateški važnih Kerčkih vrata – između Azovskog i Crnog mora je razriješen "nezgodnim" kompromisom u 2003. godini.¹⁹

Posebnosti Bjelorusije, Ukrajine i Moldavije

Tri najzapadnjačkije zemlje tzv. Zajednice Neovisnih Država (ZND): Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija znakovito se razlikuju jedna od druge u povijesti, veličini teritorija, populacije, temeljnim strateškim ciljevima i potencijalnim problemima. One se u određenoj mjeri razlikuju, uzete zajedno kao regija (ukupno 844.995 km² i preko 64 milijuna stanovnika, od toga ukupno oko 13 milijuna Rusa), od ostalih devet zemalja ZND-a, a EU je to konačno i shvatila, te ih za razliku od ostalih zemalja ZND-a počinje prepoznavati u određenoj mjeri "europskima", iako ne u smislu "unijskoeuropskima", i(li) u smislu "europizacije" i(li) "vesternizacije". Ne samo da će ih izvanjski politički faktori (prvenstveno EU i Rusija) držati upitno europskima još neko izvjesno vrijeme, nego i one sebe same doživljavaju manje i(li) u neku ruku drukčije europskima od zemalja Mitteleurope koje su 2004. ušle u Uniju (pa čak i od Balkana, a da ne govorimo od "pravih", starih članica Unije).

Bjelorusija, Ukrajina i Moldavija leže u istoj geografskoj regiji bivšeg Sovjetskog Saveza, no međusobno se razlikuju što bi moglo biti problem kad ih se razmatra kao dio jedinstvene regije. Interes da jednom postanu punopravnim članicama EU-a, iako nisu dobile dovoljno konkretne poticaje iz Bruxellesa, izrazile su Ukrajina (od jeseni 2004. i Narančaste revolucije eksplicitnije) i Moldavija (manje eksplicitno, nedavno eksplicitnije) – ali ne na primjer i Bjelorusija, kojoj je vektor vanjske politike i dalje okrenut prema istoku. Pod predsjednikom Aleksandrom Lukašenkom Bjelorusija je kroz 1990. bila uporno usmjerena na reintegraciju s Ruskom federacijom, i upala je u (samo)izolaciju s veoma ograničenim vezama sa europskim sigurnosnim organizacijama i samim EU-om. Ukrajina golema je ali i nejedinstvena zemlja. Bivši ukrajinski predsjednik Leonid Kučma imao je isti stil vladanja poput bjeloruskog predsjednika Lukašenka, te iako nije otvoreno vodio zemlju u ruski zagrljaj, postojali su ozbiljni deficiti demokratskog kredibiliteta – optuživan je za progone i ubojstva novinara i oporbenih političara, kontrolu medija i gušenje svake kritike. Unutarnja revolucija u Ukrajini dogodila se međutim baš na medijskom prostoru. Izborna pobjeda uz obilnu zapadnu, ponajprije

19

Predviđeno je da svi ratni brodovi za prolaz kroz Kerčka vrata moraju ubuduće tražiti dozvolu i od Rusije i Ukrajine; isto bi moglo biti problematično ako i kada Ukrajina pristupi NATO-u ili EU obrani. O tome: *The Economist*, vol. 370, br. 8361, veljača, 2004, str. 28.-29.

diplomatsku pomoć, rezultira inauguracijom "ukrajinskog Saakašvilija" predsjednika Viktora Juščenka (23. siječnja 2005.) u ukrajinskom parlamentu Radi ali i na kijevskom Trgu nezavisnosti, srcu pobune protiv proruskog Viktora Janukoviča, te danas svrstava Kijev u otvorene aspirante za pristup EU-u. Relativno marginalna pozicija Moldavije, unatoč gorućim problemima, nije rezultirala povećanom pažnjom Unije do sada.²⁰ S druge strane, Kišinjev, danas još uvijek jedina preostala crvena mrlja nakon narančaste pobjede u Ukrajini i Rumunjskoj (*red stain in a orange sea*), krajem 90-ih je odlučio pronaći za Moldaviju novu poziciju, onu u perspektivi jugoistočne Europe²¹ radije nego one bivšeg Sovjetskog Saveza. Rusija pak, razmatrana je jedino posredno u ovoj diskusiji, ponajviše obzirom na odnose EU prema Minsku, Kijevu i Kišnjevu.

Europski pristup ovim zemljama kroz 90-te isticao je, premda ne uvijek jasno, potrebu usvajanja europske pravne stečevine (*acquis communautaire*) kao širokog modela za njihove reforme. Promovirajući *acquis* kao tranzicijski model koji je primjeren zemljama koje imaju realne šanse pristupiti EU-u ustvari se isticalo da ove zemlje moraju postati slične samim članicama. Time je možda na mnoge načine doseg mogućih tema suradnje između EU i ovih zemalja smanjen koncentriranjem i inzistiranjem na potrebi da se usvoji "*acquis* kao model i inspiracija".²² Naime, ovdje je u pitanju striktna kondicionalnost ("batina"), koja međutim uopće, za razliku od zemalja koje su potpisale Europske ugovore te u svibnju 2004. ušle u Uniju, ovdje ništa ne jamči, ovdje kondicionalnost ne nudi istodobno i "zlatnu mrkvu", a uvjeti u društvima i ekonomijama zemalja WNIS-a su mnogo teži nego u Poljskoj ili Češkoj prije početka inzistiranja na *acquisu*. Nespretno Unija ustvari zemljama WNIS-a nudi najmanje zgodnu kombinaciju: kondicionalnost (odricanje) **bez** "zlatne mrkve" (nagrade)! S druge strane, iako Unija želi razvijati specijalne odnose sa susjednim zemljama, ona je njima uzor, a dohvaćanje statusa punopravnog članstva u Uniji dvjema od tri zemlje novog susjedstva proklamirani je glavni strateški cilj.

U principu, stoga, EU treba uočiti potrebu za novom susjedskom politikom prema istoku danas, nakon što se dogodila glavnina proširenja obiju integracija (EU-a i NATO-a), ali i nakon što se posrnuli ruski "medvjed" počeo pridizati u liku neprikosnovenog autokrata Putina. Zanemarivanje država iz okvira WNIS-a i graničnih područja ovih zemalja nema opravdanja jer otvara mogućnost potencijalnoj ruskoj reimperijalizaciji i drugim nestabilnostima. S obzirom na WNIS i Rusiju glavna dileme su sljedeće:

20

V. Solonari, "Transdnistria: Old Problems, New Development", Opladen 2003, str. 211.

21

Usmjerenost na srodnu Rumunjsku i želja za unifikacijom karakteristika je moldavske vanjske politike netom po osamostaljenju, ali je jedini učinak bio pospješivanje secesije unutar Moldavije. "Danas Moldavija mnogo više očekuje od SECI i eventualnog priključivanja EU-u." Radovan Vukadinović, "Security Issues in Southeast Europe", *National Security and the Future*, vol. 2., br. 1-2., Zagreb, proljeće/ljeto 2001, str. 63.

22

Lynch, "The new Eastern Dimension...", *Chaillot Papers*, br. 64, 2003, str. 38.

- Kako EU može poduprijeti transformaciju ovih zemalja i ove regije u zonu stabilnosti i prosperiteta bez nuđenja članstva, držeći je na distanci?
- Može li vizija članstva, tj. "zlatna mrkva", biti uopće zatamnjena ili zamijenjena, i ako može, čime će biti zamijenjena?

"Istočna dimenzija" CFSP-a kao početak nove strategije

Dosad se Unija ponašala nakon rušenja Berlinskog zida (1989.) kao ključni faktor (uz NATO) za jačanje sigurnosti i stabilnosti u istočnoj Europi. Unilateralna proliferacija sigurnosti i stabilnosti od strane zapada u nekađšnjem Heartlandu SSSR-a, opterećivala je pozornost, resurse i energiju zapada, i prisilila je obje zapadne integracije da se određenom dinamikom šire na prostoru na kojem se početkom 90-ih stvorio sigurnosni vakuum. Dosad su unijski odnosi s današnjim novim istočnim susjedstvom bili "koktel paradoksa, krivog uočavanja situacije i surove stvarnosti". Partnerski i suradnički sporazumi (PCAs) koje je usvojio Bruxelles za zemlje bivšeg Sovjetskog Saveza, dogodili su se više kao rezultat nedostatka pravog rješenja i ideje uopće, nego što su imali neku konkretnu namjeru. Uz nedostatak dugoročne perspektive i koordinacije, PCA metoda se sastojala od košare izmiješanog alata prenesenog iz drugih politika EU.

Pravi izazov za Uniju bit će, od danas pa za neko izvjesno vrijeme, odvajanje dviju najvažnijih odlika koje Unija ima u očima svojih novih istočnih susjeda: ona je prepoznata u ulozi lokomotive koja vuče, ali EU je i potencijalni cilj do kojeg treba doći, što implicira zamišljanje jednog pristupa ili dimenzije unijske zajedničke vanjske i sigurnosne politike (CFSP), dijelom i unijske sigurnosne i obrambene politike (ESDP) koji bi trebao voditi osjećaju uključenosti u "Europu", odvojenog od stanja potpunog članstva za izvjesno vrijeme, dok bi drugi pristup istovremeno značio rad na pojačavanju vrste promjena koje bi mogle dovesti do određene točke u budućnosti, i pod određenim okolnostima, kada bi moglo biti razmatrano čak i samo članstvo ovih zemalja u Uniji. Posljedica ove činjenice je potreba stalnog i nepopularnog isticanja procesa adaptacije za unijsku strukturu i njezine politike prije dosezanja eventualnog, za njih najpoželjnijeg, konačnog cilja – punopravne integracije u EU ("zlatna mrkva"). Razmatrane zemlje drugim riječima moraju biti potpomognute u pronalaženju puta u "Europu" bez nužne namjere da se direktno pripada "EU-Europi" ("srebrna" ili "brončana" mrkva), pogotovo ne kratkoročno i srednjoročno. Alternativni cilj bi mogao biti da se zemlje WNIS-a integrira u Europu bez nužnog nuđenja članstva u EU. U pitanju je jedna specifična "bliskost" koliko je god moguća bez da susjedna zemlja postane punopravnom članicom.

Nova bi "Ostpolitik" Unije, tj. "nova istočna dimenzija" unijskog CFSP-a, morala nadrastiti unilateralnost dosadašnjeg pristupa i uključivala bi ove komponente:

- Osnaživanje bilateralnih veza sa svakom od te tri zemlje posebice s dužnim obraćanjem pažnje na njihove specifičnosti (diferencijacija i progresivnost);
- Usporedni razvoj regionalnog pristupa – neka nova "Ostpolitik" – koja bi uključivala sve tri zajedno, u jedan, regionalni kontekst, ali i smještala ih u kontekst odnosa EU-Rusija. "Istočna dimenzija" proširene EU trebala bi biti utemeljena na setu trilateralnih odnosa (Unija – zemlje WNIS-a – Rusija) u kojima bi ove zemlje također bile prisutne, do određenog stupnja, oko zajedničkih točaka nalaženja između Moskve i Bruxellesa kao jedan izražen element njihovog izravnog bilateralnog partnerstva.
- Također ne bi smio biti zanemaren potencijal prekogranične suradnje i transnacionalne suradnje graničnih područja (pokrajina, regija) zemalja WNIS-a i Latvije, Litve, Poljske, Slovačke i Mađarske, te nakon 2007. i Rumunjske nakon njezinog uključivanja u okvir EU, a pogotovo pokrajina koje su u dužim razdobljima prošlosti bile integrirane u jednu državnu cjelinu i koje imaju nešto "zajedničko", u smislu tradicije i stila života.

Kako stvari sada stoje, bilateralne veze su najizglednije, iako kooperacija s Moskvom, posebno u okvirima OSCE-a, može biti dobar pokretač u slučaju Moldavije, nakon što je propala s Bjelorusijom. U drugom slučaju, važno je istaknuti da zemlje u pitanju odbijaju termin "susjedske politike" jer ga doživljavaju uljudnom formom izuzimanja; njihov je pogled posebno usmjeren na za njih neprihvatljivu postupnu uspostavu šengenske zavjese između njih i "EU-Europe". Unija je, ustvari, podjednako pred izazovom i u jugoistočnoj i istočnoj Europi, tj. susjedstvu, da u skorom roku (kratkoročno) razvije nužnu alternativu u vidu "višeslojne Europe" do sada jedinoj efikasnoj mrkvi (onoj "zlatnoj") tj. perspektivi kratkoročne integracije u zemlje aspiranta u punopravno članstvo EU-a.

Konačno, također je predvidivo kako će nove zemlje članice pogurati osnaženje takve "istočne dimenzije" unijskih politika, pa je tako Vijeće odlučilo plasirati "Novu susjedsku inicijativu" koja je fokusirana na "potrebi da EU formulira ambiciozni, dugoročni i integrirani pristup prema svakoj od tih zemalja". S druge strane, uslijed svojevrsnog **sindroma rubne zemlje**, zbog kojeg je do sada svaka rubna zemlja Unije u pravilu nastojala poticati daljnje proširenje, a kako bi što manje vremena rubnom zemljom i ostala, Poljska je dopremila politički non-paper za "istočnu dimenziju" pri čemu je ponajviše mislila na svoje istočne susjede: Rusiju, a naročito na Bjelorusiju i Ukrajinu. U sličnom duhu, Europska komisija je predočila svoje vrlo važno *Priopćenje o proširenoj Europi* koje uključuje buduće odnose jednako s istočnim i južnim susjedima.

Kako bilo, geografski fokus unijskog CFSP-a orijentira se ponajprije na istok Europe ostavljajući po strani njezin sjeveroistok. Geopolitička realnost proširene EU donosi novu "kvalitetu" granica samoj Uniji, što dovodi do preklapanja drugog i trećeg stupa Unije, s obzirom na očekivane specifične prob-

leme u relaciji s velikom kilometražom kopnenih granica sa zemljama upitne stabilnosti i s politikom propusnosti granica, odnosno, politikom balansa otvorenost/zatvorenost granica EU. Samo megaproširenje 2004. rezultira nizom trgovinskih barijera za Rusiju, a to bi za Rusiju moglo značiti još veću ovisnost o izvozu nafte. Ipak, "istočna dimenzija" nije potpuno nova stvar za EU. Kolaps Sovjetskog Saveza tražio je od EU uzimanje u obzir prirode unij-skih interesa u odnosu na nove države bivšeg SSSR-a. Premda ne baš s nekom velikom energijom, Unija je i prije uzimala u obzir pitanja koja su se postavljala na istoku kroz prošlo desetljeće.

Komisijisko Priopćenje traži pokretanje debate u okviru EU o mogućim oblicima odnosa s unij-skim novim susjedima. Premisa je da prethodni okvir odnosa s ovim zemljama nije uspio iskoristiti sav potencijal, ako već nije bio promašen. Međutim, **EU sada treba novu politiku prema WNIS**. Pitanje članstva ne treba biti glavno na dnevnom redu i nijedna od njih nije spremna uhvatiti se u koštac s problemima i zahtjevima tog procesa, pogotovo ne samostalno, a EU se suočava sa zadaćom **kreiranja "stvarne", a ne "fiktivne" bliskosti** s ovim zemljama, i formuliranju politike koja će efektivno podupirati njihovu stabilnost i razvoj. Međutim, Unija može povećati prikladnost istočnih susjeda Unije za samo punopravno članstvo u Uniji pojačanjem odlučujućih procesa poput procesa demokratizacije i jačanja civilnog društva (u slučaju Bjelorusije izbjegavanjem i zaobilazanjem njenog dugotrajnog i neprihvatljivog predsjednika Lukašenka), zatim konsolidacije u smislu da se sve tri može smatrati i nedovoljno uspjelima i slabim državama (*failed states, weak states*), zatim administrativnih reformi i ekonomske liberalizacije – što bi u konačnici trebalo pridonijeti stabiliziranju pojasa kojeg čine zemlje istočno od proširene Unije i pojednostavljenju njihovog ipak stupnjevitog ulaska u europski *mainstream*. Treba računati s tim kako će volja susjeda da ulažu napore ubuduće biti znatno umanjena tako dugo dok im se ne ponudi sličan poticaj kao i kod ostalih pristupnih zemalja. Njihova društva (institucije civilnog društva), kao ni pojedinci ne smiju ostati zapostavljeni i ostavljeni iza nove crte podjele nakon što su novopečene članice u 2004. počele implementirati čvršću i strožu kontrolu (u duhu Schengena) na vlastitim granicama, a u slučaju da EU ne bude zadovoljna suradnjom Bjelorusije, Ukrajine i Moldavije u borbi protiv, primjerice, ilegalne migracije, korupcije, traffickin-ga i organiziranog kriminala uopće. Dobra uprava u ovim zemljama počinje sa zdravim društvima, pa tako osposobljavanje učitelja, osnaživanje učenja jezika zemalja članica, podupiranje civilnih organizacija za edukaciju, istraživačkih, i drugih nevladinih organizacija, moglo bi biti vitalna komponenta nove unijske susjedske politike. Unija mora također više poraditi na tome da se usklade ciljevi i mogućnosti Unije i NGO-sektora u svakoj od zemalja na granicama Unije, kao i da se te organizacije prestanu doživljavati kao strane agenture koje ne rade u korist naroda već stranih interesa.

Za prošlo desetljeće i pol proces proširenja je bio centralna platforma EU kao vanjskopolitičkog čimbenika. Prema Bjelorusiji, Moldaviji i Ukrajini EU se mora primicati usporedno s pristupom proširenja – bez da se nužno isključi

i ta opcija na duže razdoblje – da bi se ponovno nametnula i prepoznala kao vanjskopolitički akter s nešto drukčijim alatima, sredstvima i ciljevima. Želeći postići dojam dodatnog ubrzanja ritma, EU je, netom po ceremoniji pristupa deset novih članica (12. svibnja 2004.), ažurno, u svom stilu, reagirala i najavila "pojačavanje" proklamirane nove "Unijske susjedske strategije" (*ENS*) i zajedničkog instrumenta iste (*European Neighbourhood Instrument, ENI*), čime je navela smjernice plana kojim će se nastojati štititi "stabilnost i blagostanje" u zemljama koje ne bi trebale postati dijelom Unije u kratkoročnom razdoblju, ali bi nakon posljednjeg proširenja trebale biti na njezinim granicama. Jedan od načina svakako bi mogao biti razvijanje intenzivne prekogranične (subregionalne) suradnje u brojnim sektorima (s tim što se tu svakako treba izbjeći neželjena posljedica eventualnog separatizma u zemljama WNIS-a poput Ukrajine čiji je teritorijalni integritet nedovoljno stabilan). Konkretni primjer ovakve suradnje mogla bi biti Transkarpatijska regija u kojoj su brojne manjine živjele dugo vremena zajednički, u jednom državnom okviru – onom Habsburške monarhije. Rimokatolici, grkokatolici, unijati, pravoslavci i protestantske denominacije, ili Poljaci, Rusini, Ruteni, Mađari, Slovaci, Nijemci, Rumunji, Romi i drugi, traže veću decentralizaciju u okviru Ukrajine (slično kao narodi Vojvodine u Srbiji i Crnoj Gori). Zahtijevajući zaseban autonomni status za regiju za koju se oni nadaju da je mitteleurovska a ne istočnoeuropska, i kako bi ista mogla postati ukrajinski put u Europu (svojevrsni "*gateway to Europe*"). Međutim, uzme li se u obzir nedostatak političke težine ove regije u ukrajinskoj politici do 2004. i doda li se kako su u škripcu ukrajinske financije, Transkarpatija može očekivati (ni)malo potpore iz Kijeva za negativnih ublažavanje učinaka novog graničnog režima, te će situacija tijekom vremena samo biti gora.

Zaključak

Nedostatak jedne snažne i integrirane ESDP i CFSP-a, kao i nespremnost Unije da napravi ozbiljan korak s mrtve točke na sigurnosnom i vanjskopolitičkom planu dokazuje njezinu trenutačnu nedovoljnu spremnost da se nosi s teretom vlastite ambicije. Činjenica je da je uslijed enormnog proširenja 2004. EU prisiljena trošiti veliku količinu energije na preispitivanje i preustrojavanje sebe same na i unutarnjem strukturalno/institucionalnom planu, ali i na nadržavanje embrionalne faze CFSP-a na vanjskopolitičkom planu s obzirom na njezino prošireno novo/staro susjedstvo. Naročito se moraju preispitati posljedice poticaja i izostanka poticaja prema aspirantima za punopravno članstvo na njezinom domicilnom kontinentu, s obzirom na nedovoljno dorečen okvir vanjskopolitičkog plana *Wider Europe* kojim su u isti položaj prema Uniji stavljene zemlje poput Maroka, Libije i Ukrajine. *Wider Europe* okvir treba unaprijediti u smislu veće diferencijacije i progresivnosti u dijeljenom okruženju, a u stvaranju paneuropske sigurnosne strukture

nužno je nadići koncentriranje na striktnu kondicionalnost i na opciju članstvo/izostajanje u Uniji kao jedinih alata na raspolaganju u stabilizaciji prostora preko granica Unije. Neodređeni termini "dimenzija" i difuzni "proces" trebaju biti uozbiljeni, odnosno zamijenjeni jasnim terminom "strategija", sa zasebnim instrumentom, a kako bi se potakla i ojačala prekogranična i transnacionalna suradnja u Europi i kako bi se unaprijedio prekogranični interes i pozicija EU-a kao regionalne sile. Političko uključivanje, prihvaćanje sigurnosnih odgovornosti u novom (i starom) susjedstvu, konkretna posvećenost projekciji i proširenju stabilnosti i sigurnosti mora biti u srži nove *European Neighbourhood Strategy* i zajedničkog *European Neighbourhood Instrumenta*, koji bi trebao stupiti na snagu 2007. Jasna i dosljedna *European Neighbourhood Strategy*, ma koliki angažman zahtijevala, vodit će zaokruživanju unijskog *finalité géographique*, odnosno prema izvjesnom kraju procesa proširivanja najuspješnije europske integracije u povijesti i stvaranju pan-europske zone mira, prosperiteta i sigurnosti.

Literatura

- The Amsterdam Treaty – a comprehensive guide*, Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg 1999.
- Aneks 6, Partners and neighbours: A CFSP for a wider Europe*, Institute for Security Studies, br. 64, Pariz, rujan 2003.
- Sergey Artobolevskiy, *Western Europe and Russia: Transport Connections and Socio-economic Development – Lost and Found Opportunities, Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Judy Batt, Timofei Bordachev, "Europe's Russia Problem: Immediate Concerns and Long-term Prerequisites", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Zbigniew Brzezinski, *Velika šahovska ploča-Američki primat i njegovi geostrateški imperativi*, Interland, Varaždin 2000.
- Boris Dodonov, "Energy Aspects of EU Enlargement on 'Direct Neighbourhood'", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Anton Grizold, Siniša Tatalović, Vlatko Cvrtila, *Suvremeni sistemi nacionalne sigurnosti*, HUMS/CISA, Zagreb, 1999.
- Kiryl Haiduk, "Assesing the Political and Economic Situation in Belarus: An Awkward Partner Beyond the Elarged Eropean Union", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Grigory Ioffe, "Understanding Belarus: Questions of Lannguage", *Europe-Asia Studies*, Carfax Publishing, vol. LV, br.7, studeni 2003.

- Iris Kempe, Wim van Meurs, "Europe Beyond EU Enlargement", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Dov Lynch, "The new Eastern Dimension of the enlarged EU", *Partners and neighbours: A CFSP for a wider Europe*, Institute for Security Studies, br. 64, Pariz, 2003.
- Antonio Missiroli, "The EU and its changing neighbourhoods – stabilisation, integration and partnership", *Partners and neighbours: A CFSP for a wider Europe*, Institute for Security Studies, br. 64, Pariz, rujan 2003.
- Kirk Mildner, "Ukraine and the EU: Lessons Learned and Tasks Ahead", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Arkady Moshes, Kaliningrad: "Challenges Between Russia and Europe", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- László Póti, "Ukraine's Central Europe policies", *Foreign Policy*, Special Issue of the Center for Foreign Policy Studies, Teleki László Institute, Budimpešta, svibanj 2002.
- Alla Skvortova, "Country Report Moldova", *Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe: Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Vladimir Solonari, "Transdnistria: Old Problems, New Developments, Prospect and Risks Beyond EU Enlargement – Southeastern Europe", *Weak States and Strong International Support*, Laske+Budrich, Opladen, 2003.
- Radovan Vukadinović, *Međunarodni odnosi od hladnog rata do globalnog poretka*, Zagreb, 2001.
- Radovan Vukadinović, "Security Issues in Southeast Europe", *National Security and the Future*, vol. 2, br. 1-2, Zagreb, proljeće/ljeto 2001.
- Radovan Vukadinović, *Postkomunistički izazovi europskoj sigurnosti – od Jadrana do Baltika*, Ziral, Mostar, 1997.

Summary

The geopolitical focus of the EU has moved east and one of the expected consequences of the enormous physical enlargement in 2004 is the subsequent intensive interdependence (economic, political and security) of the EU with its new neighborhood (Belarus, Ukraine and Moldova) and that is the reason why the entire EU Common Foreign and Security Policy (CFSP) has to be estimated and reformulated again. It also means the political integration, acceptance of security responsibilities and a concrete dedication to the spreading and broadening of stability in the guise of the European Security and Defense Policy (ESDP) in the situation when Europe is at the same time still afraid of two opposite possibilities: American domination or American withdrawal.

Political integration, security responsibilities adoption in the new (old) neighborhood, concrete dedication to the enlargement of stability and security must be the basis of a New European Neighborhood Strategy and a common European Neighborhood Instrument, which could become operational in 2007. A clear and consistent European Neighborhood Strategy, no matter how large an engagement it demands, will lead to either the encircling *finalité géographique* of the Union, or to the expected ending of the process of enlargement of the most successful European integration in history and the creation of a pan-European zone of peace, prosperity and security.